

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Мерція Бориса Євгеновича
на тему: «Транспарентність бюджетної політики в умовах фінансової
децентралізації територій»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа та страхування.

1. Актуальність теми дослідження

Транспарентність бюджетної політики є важливою складовою процесу ефективного функціонування органів місцевого самоврядування, спрямованих на повноцінне забезпечення потреб соціального розвитку громадянського суспільства. Реалізація функцій місцевого самоврядування безпосередньо співвідноситься з поточним станом системи публічних фінансів, дієдатність якої має бути збалансована як всередині бюджету кожної громади, так і в зведеному бюджеті країни загалом.

Поточний стан системи місцевих фінансів спонукав до проведення реформи фінансової децентралізації, що покликана збалансувати систему перерозподілу повноважень від державного рівня управління на місцевий з відповідною передачею повноважень у формуванні доходів бюджетів на місцевому рівні. Якість реалізації реформи фінансової децентралізації в значній мірі визначається дотриманням умов бюджетної транспарентності, що в тому числі полягатиме в зростанні ступеня підзвітності органів місцевого самоврядування, розширенні механізмів участі громадськості у бюджетному процесі, залученні незалежних органів нагляду. Як результат дотримання принципів транспарентності у поєднанні з успішністю заходів реформування місцевого самоврядування на засадах фінансової децентралізації сформує базис стабільного місцевого розвитку.

Не зважаючи на існуючий науковий доробок вітчизняних вчених з питань розробки та реалізації бюджетної політики, значне коло питань, пов'язаних із реалізацією транспарентності в сфері публічних фінансів, а також суттєві зміни, що відбуваються внаслідок реформи децентралізації спонукають до удосконалення існуючих теоретичних та науково-методичних підходів в забезпеченні транспарентності бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації. Враховуючи все вище викладене, тема проведеного дослідження є актуальною та має практичну значимість.

2. Найсуттєвіші результати дисертації, їх достовірність і новизна, значення для теорії і практики

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є комплексним науковим дослідженням, в якому запропоновано вирішення наукової проблеми, що полягає в розвитку теоретичних засад та практичного

інструментарію щодо забезпечення транспарентності бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій.

У результаті проведеного дослідження дисертантом особисто сформульовано низку нових наукових положень і висновків. Зокрема:

удосконалено:

– науково-методичний підхід до визначення індексу інституційних умов фінансової децентралізації, як інтегрального показника, що враховує показники бюджетної ефективності та результативності реформування системи місцевого самоврядування (ефективність органів державного управління, якість державного регулювання, індекс контролю та сприйняття корупції тощо), що дозволило визначити сукупний рівень розвитку базових інституційних умов необхідних для реалізації реформи фінансової децентралізації;

– науково-методичний підхід щодо оцінки стану фінансової децентралізації на макро- та мікроекономічному рівні для визначення динаміки формування як бюджетної системи загалом, так і окремих місцевих бюджетів внаслідок реалізації реформи місцевого самоврядування, що дозволило здійснювати детальне співставне та рівноцінне об'єктне порівняння місцевих бюджетів в динаміці, узагальнювати результати оцінки певного об'єкта дослідження за період та здійснювати ранжування за рівнем фінансової децентралізації на основі визначених діапазонів інтервалів;

– науково-методичний підхід до прогнозування видатків соціального розвитку майбутніх періодів, що сформований на основі лінійної моделі експоненціального згладжування за методом Брауна-Маєра та оцінки прогнозного тренду на основі показників якості лінійної моделі (похибки лінійного прогнозування, середньоквадратичної похибки, коефіцієнту невідповідності Тейла тощо), що дозволяє формувати перспективні фінансові плани з урахуванням прогнозованого обсягу видатків соціального розвитку та планового обсягу доходів з власних джерел та визначати потенційний обсяг трансфертних надходжень з державного бюджету;

– модель оцінки рівня фінансового забезпечення ОТГ на основі річного інтегрального показника (за методом адитивної згортки) та середнього інтегрального показника за окремий період з використання груп коефіцієнтів: фінансової стійкості за доходами, видатками, податками та трансфертами, що дозволяє здійснити рівноцінне ранжування бюджетів громад на основі діапазонів інтервалів;

– науково-методичний підхід до моделювання залежності між станом публічних фінансів, ступенем корупційних проявів та рівнем транспарентності з використанням на макрорівні множинної мультиіндикаторної-мультипричинної моделі (MIMIC) та динамічної мультиіндикаторної-мультипричинної моделі на мікрорівні (DYMIMIC), що дозволило обґрунтувати основні чинники, що впливають на стан державних та місцевих фінансів.

набуло подальшого розвитку:

– визначення категорії «фінансова децентралізація» як системи передачі повноважень від державного рівня управління на місцевий з одночасним забезпеченням відповідних джерел доходів за місцевими бюджетами, що на відміну від існуючих враховує зв'язок із соціально-економічним розвитком території;

– систематизація інструментів оцінки рівня транспарентності бюджетного процесу з їх градацією за специфікою, інструментарієм та масштабом застосування, що на відміну від уже наявних, дозволило виділити 3 категорії: огляди та індекси; ініціативи; стандарти та норми.

Отже, отримані нові результати проведеного дослідження суттєво поглиблюють теорію та практику забезпечення транспарентності бюджетної політики в умовах децентралізації.

Теоретичну та методологічну основу дисертації складають фундаментальні положення теорії фінансів, грошей і кредиту, сучасні концепції розвитку публічних фінансів, економічного прогнозування, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань транспарентності бюджетної політики та фінансової децентралізації.

Нормативною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують функціонування бюджетної системи України та органів місцевого самоврядування. Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять статистичні та аналітичні дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, бюджетна звітність територіальних громад, статистичні та дослідницькі матеріали Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку, Глобальної ініціативи з фіскальної прозорості, Державного департаменту США, інших міжнародних організацій; наукові розробки вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань транспарентності бюджетної політики та фінансової децентралізації.

Для вирішення поставлених завдань у процесі виконання роботи було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: наукову абстракцію, індукцію та дедукцію, аналіз та синтез, логічне узагальнення – при уточненні категорійного апарату понять місцевого самоврядування, фінансова децентралізація, соціально-економічний розвиток, транспарентність, систематизації принципів місцевого самоврядування, визначенні концептуальних засад бюджетної транспарентності. Порівняльний, статистичний аналіз – при визначенні індексу інституційних умов фінансової децентралізації, аналізі результатів проведення реформи фінансової децентралізації, оцінці якості фінансового забезпечення соціального розвитку в Україні. Метод нормалізації даних – при розрахунку інтегральних показників фінансової децентралізації та фінансового забезпечення. Кореляційно-регресійний аналіз – при визначенні впливу показників фінансової децентралізації на рівень соціально-економічного

розвитку територій, оцінці залежності показників стану публічних фінансів, ступеня корупційних проявів та рівня транспарентності на макро- та мікрорівні. Економіко-математичне моделювання здійснено з використанням пакету прикладних програм Statistica, STATA, MS Excel.

Обсяг узагальнених теоретичних та практичних матеріалів дозволяє стверджувати про достовірність та наукову обґрунтованість результатів виконаного дослідження.

Одержані результати дослідження становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в:

– науковій діяльності – для розробки подальших напрямів вдосконалення транспарентності бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій;

– процесі діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, зокрема з питань оцінки ступеня фінансової децентралізації шляхом обрахунку інтегрального показника, визначення прогностичного рівня витрат соціального розвитку місцевих бюджетів, обрахунку інтегральних показників фінансового забезпечення ОТГ. Зокрема, розроблений авторський науково-методичний підхід до оцінки стану фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад на основі інтегрального показника враховано в діяльності Сумської обласної ради (*довідка № 158 від 07.09.2021 р.*).

– освітньому процесі – під час проведення занять та підготовки навчально-методичної літератури з дисциплін «Місцеві фінанси», «Бюджетна система», «Фінансова безпека держави»; вони вже використовуються під час проведення занять із зазначених дисциплін у навчальному процесі Сумського державного університету (*акт про впровадження результатів дисертаційної роботи у навчальний процес Сумського державного університету від 22.06.2021 року*).

3. Відповідність дисертації зазначеній спеціальності

Дисертація, присвячена удосконаленню теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо забезпечення транспарентності бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій, як за змістом завдань дослідження, так і за характером їх розв'язання та отриманими результатами повністю відповідає спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Крім того, дисертація Мерція Бориса Євгеновича на тему: «Транспарентність бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій» виконана відповідно до тематики наукових досліджень Сумського державного університету, зокрема результати дисертації були використані при виконанні науково-дослідної роботи з виділеним фінансуванням МОН України на тему «Формування системи забезпечення прозорості публічних фінансів як передумова боротьби з корупцією в Україні» (№ д/р 0118U003585).

4. Кількість публікацій та повнота опублікування результатів дослідження.

Основні положення та висновки дисертації опубліковані у 13 наукових працях загальним обсягом 31,99 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,53 друк. арк., у тому числі: розділи у 2 колективних монографіях, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у наукових виданнях держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та одночасно індексуються міжнародними наукометричними базами Scopus (Q2) та Web of Science, 4 публікації у збірниках тез доповідей конференцій. Це відповідає вимогам Постанови Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Про присудження ступеня доктора філософії».

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Монографії:

1. *Транспарентність публічних фінансів – протидія корупції: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук І.О. Школьник, д-ра екон. наук Т.Г. Савченка. Суми: «Ярославна», 2018. 186 с. (12,86 друк арк). Особистий внесок: охарактеризовано інституційні основи місцевого самоврядування в умовах транспарентності бюджетного процесу. (0,85 друк. арк.).*

2. *Публічні фінанси : транспарентність VS корупція : монографія / за ред. Школьник І.О. Суми : Ярославна, 2020. 208 с. (13,58 друк арк). Особистий внесок: здійснено теоретичний аналіз категорії місцевого самоврядування у взаємозв'язку з принципами, положеннями та цілями бюджетної транспарентності. (0,8 друк. арк.).*

Публікації у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз:

3. Shkolnyk I., Kozmenko S., Kozmenko O., Mershchii B. The impact of the economy financialization on the level of economic development of the associate EU member states. *Economics and Sociology*. 2019. 12 (4). P. 43–58. DOI:10.14254/2071-789X.2019/12-4/2. (Scopus 2 квартал та Web of Science) (0,91 друк арк). *Особистий внесок: визначено можливі варіанти побудови базової моделі соціально-економічного розвитку країн, що прагнуть інтегруватися до ЄС на основі регресійної моделі з використанням панельних даних. (0,45 друк. арк.).*

4. Shkolnyk I., Kozmenko O., Nowacki R., Merschii B. Dependence of the state of public finances on their transparency and the level of corruption in a country. *Economics and Sociology*. 2020. 13 (4). P. 281–296. DOI:10.14254/2071-789X.2020/13-4/18. (Scopus 2 квартал та Web of Science) (0,87 друк арк). *Особистий внесок: запропоновано методика побудову моделі залежності стану публічних фінансів, ступеня корупційних проявів та рівня транспарентності на макро- та мікрорівні. (0,46 друк. арк.).*

Публікації у наукових фахових виданнях України:

5. Shkolnyk I., Melnyk T., Mershchii B. Transparency of the budget process as a prerequisite for financial decentralization in Ukraine. *Public and Municipal Finance*. 2018. 7(1). P. 12–20. DOI:10.21511/pmf.07(1).2018.02. (0,85 друк арк). *Особистий внесок: запропоновано науково-методичний підхід щодо оцінки ступеня фінансової децентралізації на макrorівні. (0,55 друк. арк.).*

6. Васильєва Т. А., Школьник І. О, Мерщій Б. Є. Прозорість бюджетної політики України, сучасні проблеми. *Фінансові дослідження*. 2018. №1(4). (0,55 друк арк). *Особистий внесок: здійснено порівняльну оцінку стану бюджетної прозорості країн Східної Європи за напрямками відкритості бюджетної інформації, стану та ефективності нагляду, рівня громадської участі. (0,34 друк. арк.).*

7. Shkolnyk I., Mershchii B., Melnyk T. Assessment of quality of financial support for local social development in Ukraine. *Public and Municipal Finance*. 2018. 7(4). P. 19–28. DOI: 10.21511/pmf.07(4).2018.03. (0,82 друк арк). *Особистий внесок: запропоновано науково-методичний підхід до оцінки перспективного обсягу витрат соціального розвитку місцевих бюджетів. (0,57 друк. арк.).*

8. Liuta O., Mershchii B. Assessment of the social and economic development of a region: essence, methodology and correlation with transparency of local authorities. *Public and Municipal Finance*. 2019. 8(1). P. 83–93. DOI:10.21511/pmf.08(1).2019.07. (0,78 друк арк). *Особистий внесок: удосконалено методичний підхід до розрахунку інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів. (0,52 друк. арк.).*

В інших виданнях:

9. Shkolnyk I., Melnyk T., Mershchii B. Assessment of institutional conditions of fiscal decentralization in Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2018. Volume 2. Issue 3. P. 5–13. (0,77 друк арк). *Особистий внесок: запропоновано методичний підхід щодо визначення індексу інституційних умов фінансової децентралізації. (0,49 друк. арк.).*

Тези доповідей на наукових конференціях:

10. Мерщій Б. Є. Сучасний стан прозорості бюджетної системи. *Глобальні та регіональні аспекти інноваційного розвитку економіки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, м. Одеса, 23 березня 2018 р. Одеса : ОНЕУ, 2017. С. 150–152. (0,1 друк. арк.).*

11. Мерщій Б. Є. Глобальні тенденції бюджетної прозорості. *Матеріали X Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток» : тези доповідей, ч. 3. Харків : ХНУБА, 2018. С. 338–340. (0,2 друк. арк.).*

12. Мерщій Б. Є. Транспарентність бюджетної системи в умовах фінансової децентралізації. «Фінансовий ринок: інституції та інструменти»: матеріали XVII Міжнародної наукової конференції. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. С. 71–72. (0,1 друк. арк.).

13. Мерщій Б. Є. Розробка базової моделі соціально-економічного розвитку країн, що інтегруються до ЄС. Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Інтеграція України в європейський і світовий фінансовий простір». Львів: Львівський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. С. 33–34. (0,1 друк. арк.).

5. Висновок

Вважаємо, що подана дисертація Мерщія Бориса Євгеновича на тему: «Транспарентність бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій» за своїм змістом відповідає спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування; за своєю актуальністю, теоретичним та практичним значенням, науковими положеннями, зокрема новими науково обґрунтованими результатами дослідження, переліком наукових публікацій та оформленням повністю відповідає вимогам, передбаченим Тимчасовим порядком присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Про присудження ступеня доктора філософії». **Рецензенти рекомендують:** дисертацію Мерщія Бориса Євгеновича на тему «Транспарентність бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій» прийняти до захисту в спеціалізованій вченій раді.

Рецензенти:

Доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри маркетингу
Сумського державного університету

О. В. Люльов

Кандидатка економічних наук, доцентка
старша викладачка кафедри
бухгалтерського обліку та оподаткування
Сумського державного університету

А. В. Височина

